

ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI

Baxtiyarov Javohirbek Jaxongirovich

3-bosqich talabasi O'zbekiston Milliy universiteti,

"Fuqarolik jamiyati va huquq ta'limi" kafedrasida

Tel: +99890 110 70 76

jahongirovich97@gmail.com

Annotatsiya: Bugungi globallashib borayotgan bir davrda dunyoning zamonaviy manzarasi o'zgarib borayapti, bunga turli sabab va misollar ko'p, buning oqibatida esa dunyoning mafkuraviy manzarasiga ham ijobiy va salbiy ta'sorlar bo'lmoqda. Quyida shular haqida atroflicha so'z yuritamiz.

Tayanch so'zlar: globallashuv, integratsiya, transformatsion o'zgarishlar, mafkuraviy jarayonlar, jamiyat, dunyo

Abstract: In today's globalized era, the modern landscape of the world is changing, there are many reasons and examples for this, and as a result, there are positive and negative effects on the ideological landscape of the world. We will talk about them in detail below.

Key words: globalization, integration, transformational changes, ideological processes, society, world

Bugungi globallashib borayotgan bir davrda dunyoning ijtimoiy manzarasi ham tobora o'garib bormoqda. Bunga turli xil misollarni keltirish mumkin, masalan: uzoq yillar davomida o'zgarishsiz qolayotgan Afrika aholisining suvsiz qurg'oqchilikda umrguzaronlik qilishi, ayrim mamlakatlarning diniy tazyiqlarga uchrashi, Falastin diyori Yahudiylar tomonidan agressiv harakatlarga qarshi kurashishi, Uyg'urlarning chin yurtida erkinliklari va insoniy huquqlari tobora poymon qilinayotganini esa achinarli holatda keltirishimiz mumkin bo'ladi. Aksariyat hududlarda suvsizlik hukum surayotgan bir davrda ayrim davlatlar boshqa yerlarga davogarlik qilib urush o'choqlarini ochmoqda. Dunyo uchinchi jahon urushi ostonasida yuribdi degan turli g'oyalar ham dunyoni kezib yuribdi. Undan tashqari zamonaviy dunyo haqida gapirib turibmizu, lekin zamonaviylikning, ijtimoiy barqarorlashuv va integratsiyalashuv degan hayotning mag'zini tushunib ulgurmagan Afg'on xalqi bugungi zamonaviy dunyodan anchagina haqdor hisoblanadi. Ayrim mamlakatlar biz inson huquqlari va ayollar gender tengligini ta'minlaymiz degan niqob ostida o'zlarining g'arazli niyatlarini ham bemalol amalga oshirmoqda. Oziq - ovqat va sifatli ta'lim, tibbiyot anjomlari kerak bo'lgan davlatlarga aksincha qurol yaroqlar kirib bormoqda.

Yuqorida keltirilganlar shunchaki ma'lumotlar emas, bu dunyoning mafkuraviy manzarasiga ham yaxshina ta'sir qilmoqda. Dunyoning mafkuraviy manzarasi – jahonda ro'y berayotgan g'oyaviy jarayonlar, mavjud mafkura shakllari, ularning mohiyati, maqsadlari va o'zaro munosabatlari bilan bog'liq holat, xususiyat va faoliyatini yaxlit tarzda aks ettiruvchi tushuncha. Bugungi dunyo muayyan yaxlitlikni tashkil etsada, undagi mintaqa va davlatlar, millat va xalqlar tarixiy shart-sharoit, jo'g'rofiy joylashuvi, geostrategik holatiga ko'ra turli mavqega ega. Hozirgi davr – dunyoda g'oyaviy qarama-qarshiliklar murakkab tus olgan, mafkura poligonlari yadro poligonlridan ham kuchli bo'lib borayotgan davr. Shunday ekan, ularning o'ziga xos manfaatlarini ifodalaydigan mafkuraviy ta'sir usullari bo'lishi shubhasiz.

Bugungi dunyoning mafkuraviy manzarasiga nazar tashlansa, aksariyat ilg'or davlatlarda umuminsoniy qadriyatlar va demokratik tamoyillarga asoslangan mafkuralar amal qilmoqda. Ularda tinchlik va taraqqiyot, inson va jamiyat kamolotiga xizmat qiladigan umuminsoniy g'oyalar ustuvordir. Shu bilan birga, inson ongida yangicha dunyoqarash va tafakkur tarzi shakllanayotgan hozirgi davrda muayyan kuchlarning mafkura maydonida hukmronlik qilishga, o'z ta'sir doirasini kengaytirishga qaratilgan intilishi kuchayib bormoqda. Tajovuzkor millatchilik va shovinizm, neofashizm va terrorizm, irqchilik va ekstremizm mafkuralari shular jumlasidandir.

Xususan, turli shakllarda namoyon bo'layotgan terrorchilik kuchli moddiy asosga ega bo'lib, mafkuraviy xavfi ham ortib bormoqda. Bundan tashqari, e'tiqod umumiylikiga asoslanish, etnik birlikka urg'u berish va yagona ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy makonda yashash natijasida yuzaga kelgan bog'liqlik asosida yakka mafkuralar hukmronligini ta'minlash va shu yo'l bilan jahon maydonlarini mafkuraviy jihatdan bo'lib olishga urinishlar ham ko'zga tashlanmoqda. Lekin bular bugungi dunyodagi mafkuraviy jarayonlarni to'la-to'kis aks ettira olmaydi. Chunki globallasuv sharoitida bu jarayonlar yangicha tus va shakllarda namoyon bo'lib, g'oyaviy-mafkuraviy ta'sir o'tkazishning nihoyatda o'tkir quroliga aylanib bormoqda.

Jamiyat taraqqiyotining har bir bosqichida madaniyat o'ziga xos shakl va mazmunda rivojlanib boraveradi. Shu boisdan ham ijtimoiy taraqqiyot natijasida vujudga kelayotgan madaniy o'zgarishlar jamiyatning barcha jabhasini qayta ko'rib chiqishga, axloqiy-estetik qadriyatlar, ijtimoiy-huquqiy me'yor va insonlar xulq-atvoriga doir tizimlarni yangilashga olib keladi.

Hozirgi zamon jamiyatida ijtimoiy va madaniy jarayonlar, shubhasiz, rivojlanishni o'zida aks ettiradi. XX asrning 50-yillaridan boshlab kishilik jamiyatini rivojlantirishning asosiy manbalari sifatida axborot, yoshlarni bilimlarga yo'naltirish, real hayotni virtuallashtirish va madaniy hayotning globallasuvi jamiyatning barcha sohalarida (siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy, ijtimoiy) yangilanishlarga olib keldi. Hozirgi paytda moddiy va ma'naviy ishlab chiqarish elementiga axborot texnologiyalarining

kiritilishi, dunyo kommunikatsiya tizimining rivojlanishi, yuqori texnologik mahsulotlar salmog‘ining o‘sishi, TMK (Transmilliy korporatsiya)larning salmog‘i jahon savdo iqtisodiyotida belgilovchi rolni bajarishi ijtimoiy-madaniy jarayonlarning globallashuviga olib keldi. Madaniyatlararo geosiyosiy masalalarning dolzarblashuvi, mamlakat ichki va tashqi siyosatida yangi ustuvor yo‘nalishlarni yaratish, madaniyatli sanoatning globallashuvi “postindustrial jamiyat”, “axborotlashgan jamiyat”, “intellektual jamiyat” singari yangi tushunchalarni shakllantirdi va zamonaviy sivilizatsiyaning postindustrial bosqichiga o‘tishi tezlashdi.

XXI asrning boshlarida globallashuv inson hayotining ikki sohasida: iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy sohalarda o‘ziga xos tarzda namoyon bo‘lmoqda. Binobarin, globallashuvning mamlakatlar, xalqlar va kichik mahalliy etnik guruhlarga, insoniyat mavjudligiga ta’sir etuvchi omillarini aniqlashni ushbu jarayonning ikki tarkibiy qismini tahlil qilmasdan amalga oshirib bo‘lmaydi. Shuning uchun ham tadqiqot mavzuyimizdan kelib chiqib, global ijtimoiy-madaniy jarayonlar tushunchasining falsafiy mazmun-mohiyatini ochib berishga alohida e’tibor qaratmoqchimiz. Mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyoyev to‘g‘ri ta’kidlaganidek, “Keyingi yillarda Yer yuzida keskin geosiyosiy o‘zgarishlar ro‘y berdi, xalqaro miqyosida xavfsizlik va barqarorlik tizimi izdan chiqmoqda. Globallashuv jarayonining tobora shiddatli tus olishi nafaqat insoniyat imkoniyatlarini kengaytirmoqda, balki ziddiyatlarning keskinlashuvi, rivojlangan va qoloq davlatlar o‘rtasidagi tafovutning o‘sishiga olib kelmoqda. Buning oqibatida tinchlik va barqarorlikka raxna solayotgan, mohiyati va ko‘lamiga ko‘ra transmilliy xususiyatga ega turli xatti-harakatlar sodir etilmoqda”.

Global ijtimoiy-madaniy jarayonlar tushunchasini izohlashda fan fenomeni alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki, birinchidan, ilmiy- texnikaviy inqilob ijtimoiy-madaniy globallashuv omili sifatida fanni ijtimoiy hayotning barcha sohalari rivojlanishining asosiy omiliga aylantiradi. Shu bilan birga, bugungi kunda zamonaviy fan dunyo aholisining farovon hayot kechirishi uchun iste’mol va ishlab chiqarishni tubdan oshirishga xizmat qilmoqda, desak, yanglishmagan bo‘lamiz. Shu boisdan ham global ijtimoiy-madaniy o‘zgarishlarning muhim omili sifatida fan va texnika rolining tez o‘sishi nafaqat mehnat hamda bo‘sh vaqt mazmunining o‘zgarishiga, balki ma’naviy hayotda ham muhim o‘zgarishlarga olib keladi. Shuning uchun ham S.Otamurodov: “...globallashuv, bir tomondan, insoniyat intellektual salohiyati taraqqiyotining yangi bosqichi bo‘lishi bilan ijobiy jarayon bo‘lsa, ikkinchi tomondan, rivojlanayotgan va kam taraqqiy qilgan millatlarning yuksak taraqqiyotga erishgan millatlarga bog‘lanib qolishga olib keladigan salbiy jarayondir”– deb ta’kidlaydi. Ilmiy-texnika inqilobi insoniyatni ilm-fanning ilg‘or yutuqlaridan samarali foydalanishiga keng shart-sharoit yaratib beradi. Internet, sun‘iy yo‘ldosh televideniya o‘z ichiga olgan global miqyosda aloqa vositalarini yaratish hamda tarqatish orqali ilmiy va texnologik inqilob sayyorani global o‘yinlar maydoniga aylantiradi. Ikkinchidan, “ommaviy madaniyat”ni

universallashtirish orqali ijtimoiy-madaniy jarayonlarning globallasuvi tobora oshib bormoqda. Shu boisdan ham ijtimoiy-madaniy jarayonlarning asosiy jabhalarini o'z ichiga qamrab oladigan va insoniyat hayotining barcha jabhalariga kirib bora oladigan ommaviy madaniyat unsurlari, uning madaniy kodlari yordamida texnologiyalar ijtimoiy hayot talablarini soddalashtiradi, birlashtiradi hamda virtuallashtirishga keng imkoniyat yaratadi. Shubhasiz, ommaviy madaniyatning yoshlar faoliyatida keng miqyosda namoyon bo'lishi jamiyat ijtimoiy-madaniy taraqqiyotiga to'sqinlik qiluvchi turli darajadagi muammoli holatlarni namoyon etmoqda. Insoniyat hayotining iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy jihatdan baynalmilallasuvi sharoitida globallasuv xalqaro munosabatlarning barcha subyektlariga transformatsion ta'sirini kuchaytirib beruvchi katalizator vazifasini o'tab kelmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoev Sh.M., Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Uchchi nashri. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2022. – 308 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni to'xtatish bilan davom eting, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. –Toshkent: O‘zbekiston, 2017. – 33 b.
3. Otamurodov S. Globallasuv: millatni asrash vaqti– Toshkent: O‘zbekiston, 2018, – 73 b.
4. Kolosova O.Yu., Nesmeyanov E.E. Sotsiokulturnye transformatsii v usloviyax globalizatsiya jarayonlari // Fundamentalnye issledovaniya. – 2015. – № 2-14. – S. 3201–3204.
5. Astvatsaturov A.E., Basilaia M.A. Globalizatsiya va nachala kosmogarmonii // Vek globalizatsii. – 2009. –№ 2.